

ROLF ENGLUND:

Sprängpunkten

Förslagen om löntagarfonder och facklig makt över företagen skärskådas också av civilekonom Rolf Englund. LO har radikaliserats starkt under senare år dock utan att hinna fatt TCO på vägen vänsterut. De borgerliga partierna måste inse att de fackliga organisationerna nu gått för långt. De aktuella förslagen leder så småningom till en centraliserad planhushållning av öststatsmodell även om de ursprungliga planerna var betydligt mer blygsamma, menar författaren.

Socialdemokraterna står inför ett avgörande beslut. De måste snart – kanske inom något år – besluta sig för om de nu skall införa den socialism de så länge talat om. Välfärds-samhället börjar nu bli så väl utbyggt, att det blir allt svårare för de moderata krafterna inom det socialdemokratiska partiet att hålla sin vänsterflygel lugn genom att hävda att angelägna sociala reformer måste genomföras och att socialismen därför får vänta.

Tidigare har den moderata flygeln inom socialdemokratin också kunnat hänvisa till det valtaktiskt riskabla i att föra upp socialismen på dagordningen. De borgerliga partierna har haft lätt att vinna väljare genom hänvisningar till den ofrihet och den materiella knapphet som råder i de länder som säger sig ha infört socialismen. Väljarna har också en lättförklarlig motvilja mot statsövertaganden och konfiskation. Egendom är kanske stöld, men konfiskation är det säkert.

Det som nu har hänt, och som undgått de borgerliga partierna och kanske inte heller riktigt har gått upp för socialdemokraterna själva, är att socialdemokraterna genom förslagen om löntagarfonder och facklig makt över företagen äntligen har funnit en metod för överförandet av företagen i allmän ägo, som ser ut att vara acceptabel för breda väljargrupper. Riskerna är överhängande att dessa nya förhållanden kommer att kasta in Sverige i vår hittills allvarligaste politiska kris. De borgerliga partierna står ideologiskt illa förberedda för denna kamp. Hinner de inte samla sig till ett beslutsamt motstånd kommer det att bli för sent. Har löntagarfonderna införts, och facket övertagit företagen, kommer Sverige att vara och förbli en

socialistisk stat, åtminstone för mycket lång tid framåt.

Det geniala i det renodlade förslaget om löntagarfonder ligger i att företagen gradvis socialiseras med sina egna vinster och att någon uppenbar och lätt iakttagbar konfiskation inte sker. Genom att företagen åläggs att årligen överföra en viss del av vinsten till löntagarfonden i form av riktade fondemissioner uppnås detta resultat både fort och smärtfritt. Många av de nuvarande företagsledarna, redan vana vid att kröka ryggen i kanslihuset för att få byggnadslov och lokalisering bidrag och för att få använda sina egna investeringsfundsmedel, kommer att svälja förslaget så länge de själva får behålla pengarna i "sina" företag och kan betala med nytryckta aktier, något som i första hand enbart drabbar företagets aktieägare.

Idéerna om löntagarfonder och fackligt inflytande via förhandlingsrätten föddes under de år i slutet på 60-talet och början på 70-talet då den internationella vänstervågen svallade som högst. Det behövdes då bara några välvilliga formuleringar och utredningskrav för att vi idag skall ha förslagen inför oss, förankrade, som det brukar heta, på basplanet i arbetarrörelsen. Olof Palme gjorde då inget för att bromsa utvecklingen. Han trollband istället både sina åhörare och sig själv med sin opportunistiska och välklingande retorik om socialismen. Han tvingas nu ta konsekvenserna och befinner sig i den storm han själv frambesvurit.

Radikalisering av LO och TCO

Olof Palmes position försvåras av att han

och hans parti är så beroende av LO, eller fackföreningsrörelsen som LO brukar kallas i socialdemokratiskt språkbruk. LO har radikaliserats kraftigt i dessa frågor på några få år. För inte så länge sedan avvisade LO regelbundet krav på styrelsrepresentation med motiveringen att LO borde ägna sig åt löner och anställningsvillkor och att man annars skulle få avsevärda svårigheter med dubbla lojaliteter. Under trycket av ett allt radikalare TCO har LO flyttat sina positioner åt vänster, dock utan att hinna ifatt TCO på vägen vänsterut. Ett studium av LOs och TCOs remissvar på den sk § 32-utredningen visar att TCO behåller sitt försprång. Det börjar nu bli hög tid för TCOs medlemmar, som rimligen till övervägande del röstar icke-socialistiskt, att ta itu med sin organisation som nu arbetar för avskaffandet av den marknadsekonomi, som garanterat vårt välstånd och vår politiska frihet.

Även SACO har glidit åt vänster. Någon gång i somras skrev Hans Sandebring, direktörsassistent i SACO och aktiv moderat, en anmärkningsvärd artikel i vilken han föreslog att företagen skulle inbetala en del av sina vinster till de fackliga organisationerna, som sedan själva skulle besluta om pengarna skulle delas ut till medlemmarna eller omvandlas i aktier och därmed ge de fackliga organisationerna makt och inflytande. Det här är inte rätt ställe att dissekera svagheter i det system han förespråkade, men det anförda räcker för att konstatera att man även inom en så borgerligt dominerad organisation som SACO är inne på en linje som inte kan kallas moderat även om Hans Sandebring kallar sig det.

På sätt och vis är det naturligt att de fackliga organisationerna begär mer inflytande på samma sätt som de alltid begär högre lön. Problemet är att det inte finns någon kraft som håller emot. Socialdemokraterna kan inte, och de borgerliga partierna vågar inte, åtminstone inte ännu. Det tar tid att svänga ett parti och de borgerliga partierna har de senaste åren kappats om att komma med förslag syftande till att visa hur "löntagarvänliga" de är. Det tar tid för dem att reagera och inse att de fackliga organisationerna har gått för långt och det tar sedan tid att forma en ny linje för partiet och föra ut den till partiets väljare och sympatisörer. När den svängen är fullbordad är det risk för att löntagarfonderna redan är införda och ägarnas rätt att styra sina företag redan avskaffats.

Den klassiska och fortfarande giltiga liberala motiveringen för att ägaren till ett företag skall ha vinsten och rätten att förfoga över företaget är att företaget därigenom styrs enligt marknadens och därmed konsumenternas krav. Verkligheten avviker naturligtvis från denna modell, men inte mer än att modellen fortfarande på ett hyggligt sätt beskriver verkligheten. Låter man i titoistisk anda i stället facket styra företagen måste man antingen låta företagen även i fortsättningen styras av marknaden, vilket är otänkbart för en socialist, eller införa någon central styrning av planhushållningsmodell. Den senare vägen är naturligtvis den mest sannolika. Man avskaffar inte marknadsekonomi för att i alla fall låta sig styras av de "blinda marknadskrafter" som man ett helt politiskt liv har bekämpat. Slutresultatet

blir således en centraliserad planhushållning av öststatsmodell, även om de ursprungliga planerna var betydligt mer blygsamma och decentralistiska. Verkligheten är utopisternas värsta fiende.

Oppositionens roll

Hur bör de borgerliga partierna möta socialdemokraternas förslag om löntagarfonder? Det finns i princip två vägar att gå. Antingen kan man komma med ett eget förslag till löntagarfonder med decentralistiska inslag och säga att visst skall det införas löntagarfonder, men det är vi i de borgerliga partierna som är bättre än socialdemokraterna på att överföra företagets vinster till de anställda. Eller också kan de icke-socialistiska partierna gå till offensiven och utmåla förslaget om löntagarfonder som socialism och hävda att de icke-socialistiska partierna är bättre än socialdemokraterna på att bevara en icke-socialistisk ekonomi. Enligt min mening är det uppenbart vilken strategi som bör väljas. Det saknas emellertid fortfarande alltför många på den borgerliga sidan som lugnt vågar hävda att de är emot en fackföreningsstyrd ekonomi, och att förslaget om löntagarfonder därför måste avvisas. Eftergiftspolitikerna är således den sannolika strategin. Men det är en nederlagets strategi.

Folkpartiledaren Gunnar Helén sade i somras i en intervju att den avgörande skiljelinjen i fråga om löntagarfonderna går mellan dem som vill ha kollektivt ägda fonder och mellan dem som vill ha individuellt ägda fonder. Det förefaller således som om folkpartiet kan tänkas gå med på ett system där de anställda ges något slags andelsbevis, som

är på något sätt inlösbara kanske först vid individens pensionering. Det låter som en hygglig kompromiss, men vid närmare analys visar det sig att förslaget får helt oacceptabla konsekvenser. För det första innebär det ett principiellt medgivande till att företagens vinster skall överföras till fackligt kontrollerade fonder. Därmed är halva försvarslinjen redan uppgiven. Vidare blir det ändå en avsevärd fonduppbyggnad, eftersom spärretiden måste bli ganska lång för att inte systemet i praktiken skall bli ett kontant vinstandelssystem. Fonderna kommer således att efter ett antal år kontrollera betydande aktieposter och "kompromissen" kommer i praktiken att leda till den fackliga kontroll över företagen som är det avgörande syftet bakom de mest långtgående förslagen.

Det är inom folkpartiet främst partisekretären Carl Tham som driver dessa frågor med assistans av Bert Levin på Dagens Nyheter. Svante Nycander på Dagens Nyheter's ledaravdelning har visserligen skrivit en intressant artikel i vilken han tagit avstånd från tanken att de fackliga organisationerna skulle ha den yttersta kontrollen över företagen. Men Svante Nycander skrev inte artikeln under signatur utan under eget namn. Det visar att artikelns innehåll inte gillades av ledarredaktionen utan var ett personligt inlägg av Nycander. Det vore verkligen allvarligt om Dagens Nyheter, som under Herbert Tingsten spelade en avgörande roll i socialiseringsvalet 1948, denna gång då socialismen är nära skulle hamna på fel sida om kriteriet. Vi skulle behöva Dagens Nyheter som en kämpande liberal tidning.

Att döma av SAFs remissvar på §32-utred-

ningen, i vilket SAF i hårda ordalag kritiserar i synnerhet LO/TCO-reservationen, ser det ut som om debatten kring denna fråga blir betydligt hårdare än vad många även högt uppsatta politiker har föreställt sig. För detta talar i minst samma mån LO och TCOs remissvar som i sina ståndpunktstaganden är lika bestämda som SAF, men så att säga åt andra hållet i förhållande till majoritetsförslaget. Regeringen kommer att få stora svårigheter med att skriva en proposition, i all synnerhet som en nästan enhällig remissopinion dömt ut utredningens förslag vad avser gränsdragningen mellan förhandlingsbara frågor på den offentliga sektorn och de frågor som måste förbehållas de politiskt ansvariga instanserna. Debatten om § 32 kommer före striden om löntagarfonderna och redan i striden om § 32 kommer frågan om vi skall ha fackföreningsstyrda företag att ställas på sin spets. Propositionen väntas bli lagd inom kort.

Socialdemokratisk strategi

Striden om marknadsekonomin framtid i Sverige kommer att föras i en tid då den ekonomiska depressionen världen över får allt större effekter på vår ekonomi. Vi är redan inne i den längsta och djupaste ekonomiska nedgången i världen sedan 30-talet. Spådomarna om att vi står inför en snar vändning till det bättre är tyvärr förmodligen felaktiga. Det är först nu som effekterna av oljeprishöjningen börjar slå igenom. Allt fler länder i västvärlden kommer att drabbas av allvarliga betalningsproblem. Riskerna är därvid stora att länderna kommer att försöka

möta dessa problem med en restriktiv ekonomisk politik.

OECD tror visserligen inte att betalningsbalansproblemen för västvärlden kommer att bli så stora, men jag fruktar att OECD har räknat fel. För att få sin ekvation att gå ihop har OECD nämligen antagit att "non-oil developing countries" kommer att ha ett underskott i sina bytesbalanser på tillsammans 30 miljarder dollar vartdera åren 1975 och 1976. Det skulle betyda att andra länder eller institutioner skulle vara beredda att låna dessa de fattigaste u-länderna samma belopp. Det är det jag inte tror kommer att ske. Skulle det inte ske måste hela OECD-prognosen räknas om, och då skulle det visa sig att västvärldens länder kommer att få stora, kanske förödande, underskott i sina utrikes betalningar. Problemet med "recycling" av arabernas oljepengar är ännu inte löst, det är bara debatten som försvunnit.

I ett läge där hela västvärldens ekonomi är inne i en djup och långvarig kris kommer frågan om socialism eller icke att ställas på sin spets i vårt land. Förtroendet för vårt nuvarande systems funktionsförmåga kommer då naturligtvis att vara svagt. Det blir svårt att förklara för väljarna att marknadsekonomi är utmärkt och att det faktum att ekonomin just nu är i botten beror på araberna. Socialdemokraterna brukar ibland hävda att det är deras strategi att driva de borgerliga partierna fram till den "sprängpunkt" där "borgarna" inte längre kan vara med och att striden skall stå där mellan "folket och storfinsansen". Införandet av socialism borde vara en sådan sprängpunkt. Det skulle vara en ödets ironi om omständigheterna gjorde att motståndet uteblev på grund av de borgerliga partiernas yrvakenhet och världsekonomins sönderfall.